

ВЪЗНИКВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА „ТЕРИТОРИАЛНА ПОЛИЦИЯ“ В ПЕРИОДА 1946-1989 г.

докторант инспектор Станимир КОЖУХАРОВ,
Академия на МВР

Insp. Stanimir KOJUHAROV, PhD student
Academy of the Ministry of Interior

Резюме: В този доклад ще бъде разгледано възникването и развитието на териториалното обслужване на гражданите от МВР. Ще се разгледа дейността на служителите от „Териториална полиция“, за недопускане на нарушения на обществения ред. Ще бъдат разгледани различни дейности на служителите от „Териториална полиция“ след промени в нормативната база в посочения период 1946г.-1989г.

Ключови думи: териториална полиция, териториално обслужване, нормативна база.

Summary: This report will examine the emergence and development of territorial services to the citizens by the Ministry of Interior. We will examine the activities of employees of “Territorial police” to prevent violations of public order. Various activities of the employees of "Territorial Police" will be examined, after legislative changes in the period 1946-1989.

Keywords: territorial police, territorial services, legislative base.

Институтът на „Полицейския инспектор“ възниква през 1946 г., в по-големите градове на страната, а през 1950 г. е въведен на територията на цялата страна.¹ С утвърдената през същата година Инструкция за организация и работа на кварталните отговорници в НМ, се поставят основите на неговото развитие. С тази инструкция започва да се осъществява нов вид охранителна дейност от полицейските органи, която да се извършва не от всички униформени служители на министерството, а от определено звено или група, първоначално в лицето на кварталните отговорници. Още от наименованието на инструкцията се определя същността на понятието „квартален отговорник“, което означава, че служителят е извършвал дейността си в определени граници или район за обслужване.

Целта на неговото създаване е била приближаване на дейността на министерството до нуждите на хората, както и получаване на разнообразна информация, важна за опазване на обществения ред и противодействието на престъпността в обслужваното населено място.

Въпреки положените усилия, Инструкцията за организация и работа на кварталния отговорник от 1950 г. не беше открита в архивите и поради тази причина не е разгледана изчерпателно.

¹ Мариновски., *К. Организация и управление на дейността на Районния инспектор от полицията*, С., 1999г., стр. 9.

Правното положение на кварталния отговорник, организацията на дейността му, задачите, взаимодействието му с други служби и гражданите са разгледани в Учебник по Административна дейност на Народната милиция от 1975г.,² който определя кварталния отговорник като оперативен работник от Униформената милиция.

Ръководството на кварталния отговорник се е осъществявало от заместник - окръжните началници от Народната милиция, началника на отдел „Охранително“ и началника на районното управление на МВР, изразяващо се в планиране на работата им, изслушването на доклади, контрол и помощ на място, както и в анализ и оценка на тяхната дейност.

Кварталният отговорник е бил офицер от милицията с висока обща и професионална подготовка, който по силата на вътрешноведомствени нормативни актове е трябвало да бъде компетентен по всички въпроси от дейността на Народната милиция и да работи активно с помощта на широката общественост на определена територия наречена „квартал“. Той е считан за официален представител на органите на МВР в района. Постоянно е общувал с населението и чрез него в значителна степен се е осъществявала връзката на Народната милиция с гражданите. Към него гражданите са се обръщали с жалби и заявления, чрез него те са търсели решаването на всички въпроси, свързани с тяхната сигурност и спокойствие. В неговото лице трудещите се е трябвало да виждат истински пазител на реда и законността, да му се доверяват и да го търсят при нужда, да го сигнализират своевременно за забелязани нарушения на законността в отделното предприятие, улицата, в квартала или селото.

За първи път с Инструкцията за организация и работа на кварталните отговорници в НМ, се конкретизират задачи и дейности в опазването на обществения ред и противодействието на престъпността, изпълнявани от кварталния отговорник в обслужваното населено място, от които важно място заемат борба с хулиганството, пиянството и свързаните с тях груби нарушения на обществения ред; осъществяване на административен надзор над лицата, които не се занимават с обществено-полезен труд и водят аморален начин на живот; опазване на културните паметници и зелените площи и др.

Част от задачите му са били активно да участва в изграждането и обучението на гражданските формирования на служба „Ред и сигурност“ в обслужвания район, системно да подпомага охраната на предприятията, учрежденията, складовете, ТКЗС, ДЗС, както и нарядите от общата, общинската и общата милиция, да внася предложения в местните народни съвети, стопанските и обществените организации за подобряване на охраната на обществения ред и опазване на социалистическата собственост, да подпомага дейността на доброволните отряди на трудещите се и другарските съдилища, като е организиран периодични събрания и др.

В изпълнение на инструкцията, кварталният отговорник е извършвал контрол по спазване на адресната регистрация и паспортния режим от българските граждани, над чужденците и лицата без гражданство, пребиваващи временно или постоянно в

²Административна дейност на Народната милиция, ВСШ „Георги Димитров“ – МВР, Катедра „Административна дейност на НМ“, 1975г., стр. 142-147.

поверения му район, над гражданите с разрешение за носене, употреба и съхранение на огнестрелно оръжие, по безопасността на движение и др.

Кварталният отговорник е работил по всички линии на работа за разкриване на престъпления по криминална и стопанска линия и към момента на създаването си не е имало друг орган в системата на НМ, който да има толкова големи възможности за провеждане на профилактични мероприятия в обслужваното населено място.³

От направено изследване през 1956 г. се отчита, че някои от кварталните отговорници в страната са били изключително натоварени, а други са имали слаби резултати. Като причина за това, се посочват слабости в организацията на работата им, слабо ръководство и контрол над състава от страна на началниците, също и на низшата квалификация и слабата политическа съзнателност на някои работници. Като част от препоръките за подобряване на констатираните слабости, се е препоръчало оперативните работници заедно да координират работата си с кварталните отговорници. Също така се е предложило щатът на кварталните отговорници да се приведе съгласно инструкцията, тъй като от направените констатации се е установило, че 1 квартален отговорник не е трябвало да обслужва повече от 5 000 хил. души население. Към 1956 г. в страната са работели 598 квартални отговорници, като 108 от тях са обслужвали до 5 000 хил. души население, 357 до 10 000 хил. души население, 133 над 10 000 хил. души население. Работили са по стопанска и криминална линия на работа за разкриване на престъпления в обслужваните райони и голяма част от станалите престъпления са били разкривани от тях.⁴

Кварталният отговорник активно е участвал в борбата с детската престъпност и хулиганството в обслужвания район и най-вече спрямо младежите, които са проявявали непристойно държание на обществени места. Той първи е имал възможност от другите органи в МВР да набележи профилактични мероприятия, тъй като е извършвал дейността си изцяло в определения му район за обслужване.⁵ Кварталният отговорник е извършвал дейност и срещу проявите на рецидивистите в обслужваното населено място, с цел ограничаване на противоправните им постъпки.⁶

Освен регламентиранияте задачи в инструкцията, кварталният отговорник е извършвал и други, като по-важни за общественения ред в обслужваното населено място са били провеждане на срещи с хората от квартала; посещаване на училищата; осигуряване на безопасността на движение в близост до туристическите обекти с помощта на отрядници и др.⁷

³ Печата се от архив на Дирекция „Информация и архив“ при МВР. Доклад за състоянието на работата на кварталните отговорници и необходимите мерки за подобряването ѝ. ф.25.,оп.1., а.е. 424

⁴ Как е устроена работата на оперативния състав на Народната милиция в околиците на следователите и кварталните отговорници и предложението за бъдещото устройство на същата. Печата се от архив на Дирекция „Информация и архив“ на МВР. Материала е заведен под вх.№ 858/9.ІІ.1956г.

⁵ Печата се от архив на Дирекция „Информация и архив“ при МВР. Обзор за работата на кварталните отговорници в борбата с детската престъпност и хулиганството от 1957г.

⁶ Печата се по архив на Дирекция „Информация и архив“ при МВР. Материала е заведен под вх. № 2760/12.05.2073г. Инструкция за работата на органите на НМ в борбата с рецидивната престъпност.

⁷ Печата се от архив на Дирекция „Информация и архив“ при МВР. Материала е заведен под вх. № 1340/29.01.1964г. Протокол от проведено национално съвещание с кварталните отговорници от цялата страна.

В изпълнение на задачите си, кварталният отговорник е взаимодействал с други органи и служби от районното управление като оперативните работници от НМ и ДС, с паспортните служби, с КАТ, с милиционерските наряди и др., за взаимно информиране на получени сигнали, набелязване на мерки за противодействието на престъпността в обслужваното населено място, съгласуване на работа по издирването и наблюдението на престъпни и съмнителни лица и техните сборища, съвместно с ОР и др.

Важна част от взаимодействието между кварталния отговорник и ОР е било съвместното анализиране на причините, способстващи да се извършват престъпления, да се планират съответните оперативни мероприятия, да се включи постовият и патрулиращ охранителен състав, да се започне разяснителна работа сред населението, с цел да се повиши бдителността по опазване на личното имущество и др.⁸

Кварталният отговорник е взаимодействал и с органи извън районното управление - общинската и ведомствената милиция; ведомствената охрана от пазачи; портиери и домоуправители; нещатни квартални отговорници; членове на ДОТ и другарския съд; членове на БКП, ДКМС; други държавни органи; народните съвети; гражданите и др. на базата на различни вътрешноведомствени инструкции, правила, указания, закони и правилници.

През 1975 г. настъпва промяна в основния и ръководен документ за организацията на дейността на кварталните отговорници. Утвърдена е „Инструкция за службата на районните инспектори от Народната милиция“⁹, която отменя „Инструкцията за организация на работата на кварталните отговорници в НМ“ от 1950г. и с това института на „кварталния отговорник“ се закрива.

В изготвена Докладна записка¹⁰ от ген.-майор Костадин Илиев – директор на НМ до министъра на вътрешните работи, относно утвърждаване на инструкция за службата на районния инспектор от Народната милиция се обръща внимание на недостатъците на инструкцията за кварталните отговорници и на тази база се е предложило приемането на нова. Като слабост, се е констатирало, че регламентиранияте задължения в инструкцията за кварталните отговорници не са отговаряли на съвременните изисквания в развитието на обществото при опазване на обществения ред, а инструкцията не е обхващала цялостно проблемите и задачите на кварталния отговорник при новите условия на работа. Ето защо с настоящата докладна записка е предложено следното: наименованието „квартален отговорник“ да бъде заменено с „районен инспектор“, което по-точно да съответства на ролята, мястото, задачите и функциите на този важен институт в системата на НМ; вместо стая за приемане на гражданите от районния инспектор се предвижда създаването на районен пункт на НМ, с което да се приближи до населението структурното звено на НМ; пълно и конкретно да се разработят задачите и функциите на районния инспектор в борбата срещу

⁸ Печата се от архив на Дирекция „Информация и архив“ при МВР. Обзор за съвместната работа между оперативните работници и кварталните отговорници в Народната милиция.

⁹ Инструкция за службата на районните инспектори от НМ., Обявена с МЗ № I-635 от 9.07.1975г, изм. и допъл. с МЗ № I-435 от 16.12.1980г.

¹⁰ Печата се по материали на Дирекция „Информация и архив“ при МВР. Материала е заведен по вх. № 571/10.02.1975г.

престъпността, осигуряването на обществения ред, паспортния режим, безопасността на движението и опазването на социалистическата собственост и др.

В „Инструкцията за службата на районните инспектори от Народната милиция“ действително са заложили новите предложения, както и регламентира, че началниците на Софийското градско и окръжните управления на МВР и техните заместници по НМ са носели отговорност за правилната организация на работата на районните инспектори в подчинените им поделения, а началниците на районните управления на МВР са били длъжни да подчинят цялата организаторска работа с районните инспектори като насочат усилията им безупречно да изпълняват задълженията си.

С приемането на инструкцията се отчита и нуждата от социалистическото съревнование в структурите на НМ, наложено във всички сфери на обществения живот.

Инструкцията поставя задължения към началниците на отделенията и по ръководство на районните инспектори да предприемат мерки за разгръщане на социалистическото съревнование, с цел да се подобрят резултатите на районните инспектори в борбата с престъпността. За целта районните инспектори са били разделени на три групи. Към първа група са спадали районните инспектори от градовете София, Пловдив, Варна, Бургас, Русе, Стара Загора, Плевен и Перник. Към втора група – обслужващи градове с над 10 000 хил. души жители. Към трета група – обслужващи населени места под 10 000 хил. души жители. Разработена е била и методика за оценка на работата им, като първенците са били награждавани от ръководството на поделенията.¹¹

Така е било въведено движението „Образцово обслужван район“ сред районните инспектори в страната. Назначена комисия е оценявала дейността на районните инспектори в следните направления: дейност с криминално проявените, в това число и непълнолетните; организацията на охраната на обществения ред с помощта на ДОТ и други обществени организации; създаването на добър пропускателен режим в обектите на икономиката; как са изпълнявали задълженията си охраната от ведомствени пазачи; паспортния режим, адресната регистрация и контрола над чужденците, след което се е изготвял списък на всички образцови райони в страната.¹²

И тази инструкция, както предишната за организацията на работата на кварталните отговорници, поставя в основата на дейността изискването, дейността по опазването на обществения ред и противодействието на престъпността да се извършва на определена територия-район. Техните граници са се определяли с заповед на началниците на Софийското градско и окръжните управления на МВР съобразно особеностите на оперативната обстановка, територията, структурата и числеността на населението.

Районният инспектор е бил длъжен непрекъснато да изучава и познава територията на района, националността на населението и местните обичаи, сбирщата

¹¹ Печата се по архив на Дирекция „Информация и архив“ при МВР. Материала е заведен под вх. № 691/28.02.1978 г. Указания за оценка работата на районните инспектори и общинските милиционери в селата от ръководствата на районните, окръжните управления на МВР

¹² Печата се по архив на Дирекция „Информация и архив“ на МВР. Указания на МВР под рег. № I-1191 от 20.03.1981г. за преглед на движението „Образцово обслужван район“.

и местата за укриване на престъпни елементи и където е имало най-голяма вероятност за извършване на престъпления и др.

Времето за изпълнение на службата се е определяло от началника на районното управление в зависимост от оперативната обстановка и предстоящите за изпълнение задачи, а на територията на всеки район се е организиран районен пункт на милицията, който се е оборудвал с телефон, радиовръзка и друго имущество.

В районния пункт се е извършвал приема на гражданите, а чрез местния печат или радиоуредба се е уведомявало населението за телефона за връзка и приемното време на районния инспектор.

В изпълнение на инструкцията, районния инспектор е изпълнявал различна дейност по направления:

1. По предотвратяване на престъпленията;
2. По разкриване на престъпленията;
3. По осигуряване на охраната на обществения ред;
4. По борбата с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните;
5. По административния надзор и явния контрол над престъпния контингент;
6. По осигуряване на паспортния режим и контрола над чужденците;
7. По контрола над общоопасните средства;
8. По осигуряване на безопасно движение;
9. По оказване на съдействие на длъжностни лица и помощ на граждани;
10. По охрана на обществения ред при особени условия.

Основно направление в дейността на Районния инспектор е било осъществяването на целенасочена профилактична работа за предотвратяване и недопускане извършването на престъпления и други правонарушения. което да се извършва в районите за обслужване, в трудовите колективи, в районите по местоживеене и други места за социални контакти на гражданите.¹³

Но за да може своевременно да предотврати дадено престъпление, да ограничи и локализира възникнали в живота конфликти, районният инспектор е било необходимо да притежава личностни качества - високо интелектуален, тактичен човек, психолог и педагог.¹⁴

В изпълнение на заложените задачи в инструкцията, районният инспектор е взаимодействал с не щатните служители, с отечественофронтовските организации, профсъюзите и комсомолските организации, с ръководствата и колективите на предприятията, с домоуправители, с центрoвете за възпитателна работа по местоживеене и съветите за профилактика по месторабота, със Съвета на обществеността към центъра за възпитателна работа по местоживеене и др. обществени организации.

Взаимодействието между районния инспектор и обществеността се е регламентирало с „Инструкцията за работата на органите на Министерството на

¹³ Материали от Националното съвещание по проблемите на социалната профилактика и ролята на районния инспектор в нея, проведено на 19.XII.1978г., стр.29-59.

¹⁴ Щолеков., Н.А., Профилактиката – главно направление в борбата с престъпността, 1974г.

вътрешните работи с Доброволните отряди на трудещите се,¹⁵ с Указ № 1104 за доброволните отряди на трудещите се¹⁶, с Правилник за прилагането на Указа за доброволните отряди на трудещите се¹⁷, с Закон за другарските съдилища¹⁸ и различни указания на МВР.

С това приключва изграждането на института „Полицейски инспектор“ в периода 1946-1989 г., но неговото развитие продължава и след това, продиктувано от настъпилите промени в нормативната база за териториалното обслужване на гражданите от МВР.

Използвана литература:

1. *Административна дейност на Народната милиция, ВСШ „Георги Димитров“ – МВР, Катедра „Административна дейност на НМ“, 1975г., стр. 142-147.*
2. *Мариновски., К. Организация и управление на дейността на Районния инспектор от полицията, С., 1999г., стр. 9.*
3. *Материали от Националното съвещание по проблемите на социалната профилактика и ролята на районния инспектор в нея, проведено на 19.XII.1978г., стр.29-59.*
4. *Щолеков., Н.А., Профилактиката – главно направление в борбата с престъпността, 1974г.*
5. *Инструкция за службата на районните инспектори от НМ., Обявена с МЗ № I-635 от 9.07.1975г, изм. и допъл. с МЗ № I-435 от 16.12.1980г.*
6. *Печата се от архив на Дирекция „Информация и архив“ при МВР. Доклад за състоянието на работата на кварталните отговорници и необходимите мерки за подобряването ѝ. ф.25.,оп.1., а.е. 424*
7. *Печата се от архив на Дирекция „Информация и архив“ на МВР. Материала е заведен под вх.№ 858/9.II.1956г. Как е устроена работата на оперативния състав на Народната милиция в околните на следователите и кварталните отговорници и предложения за бъдещото устройство на същата*
8. *Печата се от архив на Дирекция „Информация и архив“ при МВР. Обзор за работата на кварталните отговорници в борбата с детската престъпност и хулиганството от 1957г.*
9. *Печата се по архив на Дирекция „Информация и архив“ при МВР. Материала е заведен под вх. № 2760/12.05.2073г. Инструкция за работата на органите на НМ в борбата с рецидивната престъпност.*
10. *Печата се от архив на Дирекция „Информация и архив“ при МВР. Материала е заведен под вх. № 1340/29.01.1964г. Протокол от проведено национално съвещание с кварталните отговорници от цялата страна.*
11. *Печата се от архив на Дирекция „Информация и архив“ при МВР. Обзор за съвместната работа между оперативните работници и кварталните отговорници в Народната милиция.*
12. *Печата се по архив на Дирекция „Информация и архив“ при МВР. Материала е заведен под вх. № 691/28.02.1978г. Указания за оценка работата на районните инспектори и общинските милиционери в селата от ръководствата на районните, окръжните управления на МВР*
13. *Печата се по архив на Дирекция „Информация и архив“ на МВР. Указания на МВР под рег. № I-1191 от 20.03.1981г. за преглед на движението „Образцово обслужван район“.*
14. *Печата се по материали на Дирекция „Информация и архив“ при МВР. Материала е заведен по вх. № 571/10.02.1975г.*

¹⁵ Печата се по архив на Дирекция „Информация и архив“ при МВР. Материала е заведен под вх. № Я-1703/16.06.1978г.

¹⁶ ДВ., бр. 58 от 1977г.

¹⁷ ДВ., бр. 86 от 1977г.

¹⁸ Известия., бр. 50 от 1961г.

15. Печата се по архив на Дирекция „Информация и архив“ при МВР. Материала е заведен под вх. № 691/28.02.1978г. Указания за оценка работата на районните инспектори и общинските милиционери в селата от ръководствата на районните, окръжните управления на МВР
16. Печата се по архив на Дирекция „Информация и архив“ на МВР. Указания на МВР под рег. № I-1191 от 20.03.1981г. за преглед на движението „Образцово обслужван район“.
16. Печата се по архив на Дирекция „Информация и архив“ при МВР. Материала е заведен под вх. № Я-1703/16.06.1978г.
18. ДВ., бр. 58 от 1977г.
19. ДВ., бр. 86 от 1977г.
20. Известия., бр. 50 от 1961г.